

Communicatieprotocol kerksluiting

Achtergrond

Katholiek Nederland heeft te maken met krimp. We zien vergrijzing, het aantal kerkgangers neemt af en het is steeds lastiger om voldoende vrijwilligers te vinden. Daarnaast komt er minder geld binnen. Het onderhoud van de kerkgebouwen, dat in de meeste parochies voor meer dan de helft van de kosten zorgt, drukt daarom als een zware last op de begroting; de inzet is om voldoende financiering te houden voor de kerken die blijven, voor de pastorale krachten die omzien naar de mensen en om te zorgen dat de Rooms-Katholieke Kerk present blijft in de regio's. De jongeren zijn geringer in aantal. We kunnen en mogen de last van de te grote, oude structuren niet op hun schouders leggen.

We kunnen het ons dan ook helaas simpelweg niet veroorloven om alle kerken open te houden. Dat vraagt om pijnlijke keuzes. Voor veel mensen heeft het vertrouwde kerkgebouw een belangrijke emotionele waarde en zeker in het landelijke gebied wordt de kerk vaak als de ziel van de lokale gemeenschap ervaren. Het sluiten van kerken gaat daarom steevast gepaard met verdriet, rouw en soms onbegrip. Tegelijk ziet (bijna) iedereen wel dat er stappen nodig zijn. Het voorbereiden van de toekomst – door het samengaan van gemeenschappen en afstand doen van kerken - geeft vaak veel stress bij degenen die daar zorg voor dragen.

Het gaat niet alleen om het wel of niet sluiten van een kerkgebouw. Voordat een proces tot sluiting wordt geïnitieerd, moet aandacht worden gegeven aan integratie van de gemeenschappen door – onder meer – de volgende aandachtspunten in acht te nemen en heel praktisch stappen te zetten naar integratie van onder meer de koster, zangkoren, acolieten en misdienaars, de sacramentenvoorbereiding, bezoekgroepen, caritas, andere catechese en de gemeenschappen zelf.

Gesprek en reflectie

In het bisdom Haarlem-Amsterdam spreken we al decennia over de noodzaak om gemeenschappen te verenigen en kerkgebouwen te sluiten. Het document "Nieuwe tijden, nieuwe wegen" is van 2004. Aan het uiteindelijke besluit van een parochie om de bisschop te vragen om een kerk aan de eredienst te onttrekken, gaat vaak aan lange periode van gesprek en reflectie vooraf. Het is goed om daarvoor tijd te nemen en de besluitvorming zo zorgvuldig mogelijk te laten verlopen.

Uiteindelijk beslissen parochiebesturen over de toekomst van kerkgebouwen. Zij zijn immers de gebruiker, de beheerder en in juridische zin ook de eigenaar van een kerkgebouw. Het bisdom wil vooral een procesbegeleider zijn. Natuurlijk heeft het bisdom veel kennis en kunde in huis. Daar kunnen parochies van profiteren. Ook is het bisdom toezichthouder en zal het aangeven als actie moet worden ondernomen indien de pastorale en financiële ontwikkelingen daarom vragen.

Communicatie cruciaal

De besluitvorming rond het sluiten van een kerkgebouw staat of valt met goede communicatie. We zien het op dat punt nogal eens misgaan. Parochianen voelen zich bijvoorbeeld niet serieus genomen of zelfs helemaal niet gehoord. Zij ervaren de communicatie vooral als eenrichtingverkeer waarbij de kerksluiting als een uitgewerkt plan of zelfs als een voldongen feit wordt gepresenteerd. Een echte dialoog en het samen zoeken naar een mogelijke oplossing ontbreken soms. Daardoor kan ruis ontstaan of spanningen en conflicten. Sommige mensen haken zelfs helemaal af en keren de parochie de rug toe. Dat maakt de pijn om het afscheid van een kerkgebouw alleen maar groter. Daarom is, als er stappen moeten worden gezet naar kerksluiting, aandacht voor het rouwproces dat daarmee gepaard gaat, heel belangrijk.

Het bisdom wil de communicatie rond het proces van kerksluitingen verbeteren. Daarvoor hebben we een duidelijk stappenplan opgesteld zie website bisdom). We vragen de parochies voor de begeleiding van het proces contact te houden met een begeleider (facilitator) vanuit het bisdom.

Synodale model

Betere communicatie leidt er niet toe dat er geen pijnlijke en onvermijdelijke keuzes hoeven te worden gemaakt. Het kan wel zorgen voor meer begrip en draagvlak. Daarbij laten we ons inspireren door het synodale model, waarin het aankomt op luisteren en onderscheiding. Parochies zijn geen verenigingen waarin de meerderheid van stemmen de uitkomst bepaalt. Het komt er op aan om samen de juiste weg zoeken, onder leiding van de heilige Geest en op basis van onderling respect.

Het synodale model is een onderscheiding in de Geest. Deze gespreksvorm is aan het begin van het proces belangrijk om de goede toon te zetten: het gaat niet om macht of het houden van wat we hebben, maar over het kerk-zijn in Christus.

Het gesprek kan worden gevoerd in kleinere groepen (met een plenaire terugkoppeling aan het einde van de bijeenkomst) met als uitgangspunt de basisinformatie waardoor duidelijk wordt dat er inderdaad keuzes moeten worden gemaakt, ten dienste van de opbouw van de parochie in de toekomst. Een vergadersessie volgens het synodale model begint steeds met stilte of een tijd van gebed of persoonlijke bezinning, bijvoorbeeld aan de hand van een korte bezinnende tekst. Daarna pas gaat men spreken over het onderwerp: hoe kunnen we samen Kerk zijn in de toekomst, wat wil de goede God nu van ons, waarheen leidt ons Zijn Geest? In een eerste ronde krijgt ieder een bepaalde tijd om te spreken. Daar wordt een beetje soepel mee omgegaan, maar het is belangrijk dat deelnemers niet alleen zelf aan het woord willen zijn, maar vooral luisteren. Dat luisteren naar elkaar staat centraal. Na de eerste ronde is er weer stilte, gebed en reflectie. In een tweede ronde komt iedereen aan de beurt om aan te geven wat hij belangrijk of waardevol vond in hetgeen zojuist naar voren is gebracht. Ook in de tweede ronde wordt niemand onderbroken; ieder krijgt een beurt. Na de tweede ronde volgt opnieuw een stilte en gebed. In de derde ronde kan er gediscussieerd worden en argumenten worden uitgewisseld. Het is dan de bedoeling om tot een soort van conclusie of samenvatting komt van de punten die men mee wil nemen of wil overwegen. Die worden

vervolgens plenair ingebracht. De bijeenkomst wordt opnieuw afgesloten met gebed. Zoals al vermeld, gaat het hier om een vorm van onderscheiden in de Geest.

Context

Een open dialoog over de toekomst van een kerkgebouw betekent niet dat alles ter discussie kan komen te staan. Het beleid van het bisdom rondom liturgie, sacramenten en financieel beheer en beheer van vastgoed, geldt bijvoorbeeld voor iedereen. Daarnaast vragen we om realiteitszin. Is het aanhouden van een kerkgebouw haalbaar wanneer er eerlijk wordt gekeken naar het aantal kerkgangers en vrijwilligers? Zijn de uitgaven aan gas, elektriciteit en het onderhoud ook op langere termijn vol te houden? Wat betekent het voor de reserves, en daarmee de financiële vitaliteit van onze parochies in de toekomst, als de keuze voor het behoud van een kerkgebouw te lang wordt uitgesteld? Liggen alle opties op tafel? Daarbij moet steeds worden gekeken naar het kerk-zijn in de bredere regio, want we willen niet voor een situatie komen te staan dat parochies in een groot gebied allemaal “door het ijs zakken”.

Kernwaarden

In het proces rond de toekomst van een kerkgebouw staan de volgende kernwaarden voorop:

- Zorgvuldigheid
- Integriteit
- Transparantie
- Gelijkwaardigheid
- Wederzijds respect en openheid
- Aandacht en zorg voor de parochianen die verlies en rouw beleven
- Voorop stellen dat de weg die wordt gegaan in dienst staat van een positieve waarde: kerk-zijn in de toekomst

Het parochiebestuur, voorgezeten door de pastoor, heeft een eigen bestuurlijke verantwoordelijkheid en tekent uiteindelijk voor het definitieve voorstel aan de bisschop om een kerkgebouw af te stoten. Maar iedereen in de parochie maakt onderdeel uit van het proces en heeft ook de ruimte om een eigen inhoudelijke bijdrage te geven.

Fases

In het proces kunnen dan ook verschillende fases worden onderscheiden:

1. **Informereren:** het parochiebestuur informeert het bisdom over de situatie van de parochie en geeft tijdens een of meerdere bijeenkomsten feitelijke informatie over o.a. de financiële stand van zaken, de ontwikkelingen rond kerkgangers en vrijwilligers en de mogelijke keuzes die gemaakt kunnen worden. Deze informatie wordt breder onder de parochianen verspreid, het liefst ook via mail en/of de website. Het is goed en belangrijk dat ook de missionaire en pastorale doelen van de betrokken parochies daarbij naar voren komen: wat willen we, wat kunnen we bereiken? Hoe willen we kerk-zijn in de toekomst?
2. **Pastorale aandacht:** bij alle informatie die wordt gegeven en bij de consultatie is het belangrijk oog te houden voor het pastorale aspect: de gevoelens van verlies en rouw bij vooral de oudere parochianen, die een ander verleden hebben gekend en – positief - het uitzicht op een toekomst waarin we meer en vollediger een levende parochiegemeenschap kunnen zijn, in een tijd waarin de aantallen betrokken parochianen teruglopen.
3. **Consulteren:** het parochiebestuur belegt met instemming van de pastoor-voorzitter een of meerdere bijeenkomsten waarin parochianen hun visie kunnen geven op de mogelijke oplossingen voor de bestaande problematiek, de toekomst van het kerkgebouw of de kerkgebouwen, de toekomstige pastorale inzet en de samenwerking met andere parochies. Parochianen kunnen ook schriftelijk hun inbreng geven. Het bestuur maakt hiervan een verslag dat overlegd moet worden aan de bisschop bij de aanvraag om een kerk aan de eredienst te onttrekken. Voor dit proces worden de stappen gevolgd die op de website van het bisdom worden beschreven (Kerksluiting).
4. **Besluiten:** na het zorgvuldig afwegen van alle mogelijkheden en van de uitkomst van de consultatie trekt het parochiebestuur in overeenstemming met de pastoor conclusies en neemt een voorlopig besluit dat met de uitkomst van de consultatie en de conclusies in een bijeenkomst voor parochianen wordt toegelicht. In deze toelichting moet duidelijk naar voren komen hoe het parochiebestuur is omgegaan met de vruchten van de consultatie. Ook van deze bijeenkomst wordt weer een verslag gemaakt dat meegestuurd wordt aan het bisdom bij een aanvraag tot onttrekking aan de eredienst.
Het parochiebestuur overweegt de opmerkingen en suggesties en neemt daarna een besluit om de onttrekking aan de bisschop voor te leggen. Het besluit wordt schriftelijk toegelicht in een bericht aan alle parochianen, onder verwijzing naar de consultatiebijeenkomsten en het verloop daarvan. De bisschop neemt het besluit pas na consultatie van de priesterraad. Tegen het besluit van de bisschop is beroep mogelijk, overeenkomstig de bepalingen van het kerkelijk wetboek (cc. 1732-1739).

5. **Uitvoeren:** na het besluit en het eventuele verzoek aan de bisschop om een kerk aan de eredienst te onttrekken, volgt een duidelijk stappenplan voor de uitvoering. De integratie komt nu in een nieuwe fase: Een stappenplan voorziet in de manier waarop de verschillende koren verder worden begeleid naar integratie op de nu geconcretiseerde locatie, hetzelfde geldt voor de kosters van de verschillende kerken, de groepen die de voorbereiding op de sacramenten begeleiden enz. Ook moet overwogen hoe de gemeenschappen ertoe bewogen kunnen worden om op een centrale locatie te komen voor de vieringen, bijvoorbeeld door aantrekkelijke initiatieven te ontplooien die men niet graag wil missen; is er behoefte aan een chauffeursdienst naar de vieringen? Het overbrengen van kenmerkende voorwerpen naar de kerk waarin men samen komt en een bijzondere Eucharistieviering om het nieuwe begin te markeren en de integratie zichtbaar te maken, is in het algemeen aan te bevelen. Ook een sluitingsviering van een kerk die aan de eredienst wordt onttrokken zal in het perspectief van (de begeleiding naar) de toekomst worden geplaatst.

Facilitator

Om het proces goed te begeleiden, wordt zo mogelijk in iedere parochie een externe facilitator aangesteld. Het bisdom biedt hiervoor een mogelijkheden met mensen die zowel met de kerk vertrouwd zijn als professionele ervaring hebben als dagvoorzitter, gespreksbegeleider of als communicator en in het begeleiden van groepsprocessen. Haar of zijn taak is het leiden van de bijeenkomsten voor de parochianen en het reviewen van de initiatieven tot integratie (zie boven). De concrete taken van een facilitator in een regio, samenwerkingsverband of gefuseerde parochie zullen worden afgesproken met het pastorale team en/of het parochiebestuur.

Kosten

Het bisdom draagt de kosten van een moderator of facilitator tot een bedrag van maximaal € 1500,-. Kosten die daarboven uitgaan worden aan de parochies gefactureerd. Het parochiebestuur is ervoor verantwoordelijk duidelijke afspraken te maken met betrekking tot de kosten, zodat het niet voor verrassingen komt te staan.